

Hlavní oblast: Lidská důstojnost

Téma: Pojmy lidská důstojnost a lidská práva, filosofie a teologie

Ročník: 5. třída

Rozvíjené kompetence: lidská důstojnost, respekt, jazykové a komunikační dovednosti, znalosti a kritické porozumění světu lidských práv a náboženství

Užité metody: práce s textem, diskuze, výtvarné techniky, dramatické techniky

LIDSKÁ DŮSTOJNOST

Lidská důstojnost

Pojem lidské důstojnosti je až výdobytek Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, která je zase reakcí na druhou světovou válku. V dřívějších lidsko-právních dokumentech, jako např. Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických (1776) nebo Deklaraci práv člověka a občana (1789), nebyl tento pojem ještě znám, přestože byl již hojně užíván pojem lidských práv.¹

Pojem lidské důstojnosti byl použit dne 10. 12. 1948 na Valném shromáždění OSN jakožto sekulární alternativa² k pojmu *imago Dei*³ (idea člověka stvořeného k obrazu božímu). Lidská důstojnost se tak stala základem, ale i cílem lidských práv.

Všeobecná deklarace lidských práv

„... uznání přirozené důstojnosti a rovných nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě“ (preambule).

„Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni v důstojnosti a právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství“ (článek 1).⁴

Listina základních práv a svobod ČR

„Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“ (článek 1).⁵

¹ Srov.: „Neznamená to, že by se pojmy lidských práv a lidské důstojnosti z historického pohledu rozvíjely jako na sobě závislé (např. první politicky účinné lidsko-právní dokumenty z 18. stol., mezi nimiž můžeme zmínit Deklaraci práv člověka a občana – Fancie, 1789 a Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických, 1776, pojem lidské důstojnosti neobsahují“ (Milfait René, *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*, Zdeněk Susa, 2012, s. 283).

² Srov.: „Při tvorbě Všeobecné deklarace lidských práv (1948), která odpovídala na hrůzné činy nacistické ideologie, navrhovaly dva zúčastněné státy, aby se zapsala jako pojetí člověka idea člověka stvořeného k Božímu obrazu a podobenství. Zástupci ostatních států nesouhlasili, přičemž argumentovali tím, že takový obraz člověka všichni nevyznávají a nemohl by pro ně být závazný. Proto se zvolil nenáboženský výraz lidská důstojnost, který se vzal z filosofické tradice“ (Milfait René, *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*, Zdeněk Susa, 2012, s. 266).

³ Srov. např.: I řekl Bůh: Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby (Gen 1; 26). Dále srov.: V den, kdy Bůh stvořil člověka, učinil jej k podobě Boží (Gen 5; 1). ... neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím (Gen 9; 6). Co je člověk, že na něho pamatuješ, syn člověka, že se ho ujímáš? Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu, korunuješ ho slávou a důstojností (Ž 8; 4 - 5).

⁴ Dostupné např. na: <http://www.helcom.cz/cs/vseobecna-deklarace-lidskych-prav/>. Originální znění dostupné na: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>.

⁵ Dostupné např. na: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Pracovní otázky:

1. Co vás napadá, když slyšíte pojem: lidská důstojnost? Co všechno tento pojem může znamenat?
2. Proč si myslíte, že byl tento pojem zaveden? Jak vznikl?
3. Jak si myslíte, že se lidská důstojnost může uplatňovat v praxi? Kdy se k druhému člověku chová nedůstojně? Kdy naopak důstojně?
Příklady: Kdy se učitel/lékař/soc. pracovník/manžel/kamarád chová k žákovi/pacientovi/klientovi/manželce/kamarádovi ne/důstojně? Kdy se žák/pacient/klient/manželka chová ne/důstojně k učiteli/lékaři/soc. pracovníkovi/manželovi? Kdy se chová ne/důstojně sám k sobě?
4. Jaká slova/činy používáme, když druhému ne/prokazujeme důstojnost?
Aktivita: nakresli obrázek, na kterém budou patrné projevy ne/důstojnosti vůči druhému člověku.
Aktivita: vůči druhému se ne/chová důstojně (hraní rolí/scénka).

Pracovní otázky:

Napadá Tě, které 4 zásady (morální povinnosti) mají společné všechny kultury i náboženství? Které zásady by to mohly být?

1. Nezabíjíš
2. Nekradeš
3. Nelžeš
4. Nezneužíváš sexualitu⁶

Pracovní otázky:

Která další pravidla ne/přispívají k harmonickému fungování společnosti? Např.: pozdrav, požádání, poděkování, omluva, dodržování slibu apod. Jak tato pravidla souvisí s pojmem lidské důstojnosti?

Pracovní otázky:

Proč se k druhému někdy chováme ne/důstojně? Někdo nám to řekl? Někde jsme to viděli? Chceme dosáhnout svých cílů? Chováme se k druhému tak, jak bychom ne/chtěli, aby se on ne/choval k nám?

Immanuel Kant (†1804), který v době osvícenství začal prosazovat nejen náboženskou svobodu, nýbrž i uctivý přístup k člověku, odmítal používání druhého pouze jako prostředku. Kantovými slovy: „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel, nikdy pouze jako prostředek.*“⁷ Kantovou inspirací pro formulaci tohoto přístupu byla zřejmě tehdejší feudální společnost, v níž knížata pohlížela na své poddané jako na nástroje pro své úmysly.

⁶ 6 Küng Hans, *Světový étos pro politiku a hospodářství*, Vyšehrad, 2000, s. 128 – 130. Dále srov. Küng Hans, Kuschel Karl-Josef, *Prohlášení ke světovému étosu*, CDK, 1997.

⁷ Kant Immanuel, *Základy metafyziky mravů*, Oikoymenh, 2014, s. 48.

Pracovní otázky:

Můžeme i v dnešní době nalézt případy (jak v ČR, tak i ve světě), kdy je na druhého člověka nahlíženo pouze jako na prostředek k dosahování jistých účelů? Znáš nějaké prostředky, které se takovému přístupu snaží zabraňovat? (Např.: zákoník práce, ČMKOS a ASO ČR, ÚOHS, FairTrade apod.).

Závěrem však střízlivě dodejme, že my – lidé – se vzájemně používáme jako prostředky k naplňování svých cílů (uspokojení potřeb). Dítě používá matku, aby tak naplnilo své potřeby. Matka zase používá dítě, prostřednictvím kterého zase ona uspokojuje své zájmy. Totéž platí o učitelích a žácích, stejně jako o jakékoli jiné variantě.

„Vůbec nikoho neužívat jako prostředek by byl absurdní požadavek. Když např. s někým uzavírám smlouvu nebo od něho něco kupuji, používám ho jako prostředku ke svým účelům. [...] Smím druhého užívat jako prostředku ke svým účelům, když on s naším jednáním ze své strany může souhlasit, tedy např. když smlouva je férová. [...] ...chováme se k druhému jako účelu o sobě právě tehdy, když bereme ohled na jeho účely, resp. cíle (zůstává však otevřeno, v jaké míře). To znamená, že výraz ‚účel o sobě‘ může nyní odpadnout a nemusíme teď už ani užívat pouze vágního negativního příkazu ‚neinstrumentalizuj druhého!‘, nýbrž můžeme nyní vidět jeho pozitivní smysl: ber ohled na cíle druhého!“⁸

Pakliže tedy při naplňování svých cílů (uspokojování potřeb) bereme ohled na cíle (potřeby) druhého, nenakládáme s ním pouze jako s prostředkem. Celou genezi pojmu lidské důstojnosti tak můžeme shrnout do jediné věty nejmenované paní učitelky ZŠ Parentes: ‘Nemůžeš mu to dělat, když je mu to nepříjemné!’ [když s tím nesouhlasíš], popř. do jediné slova: ohleduplnost.

⁸ 8 Tugendhat Ernst, *Přednášky o etice*, Oikoyomenh, 2004, s. 115.